

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

IV обикновенно Народно Събрание.

(Първа редовна сессия.)

XXXVI. ЗАСЪДАНИЕ, СЪБОТА 8 ДЕКЕМВРИЙ 1884 ГОД.

(Начало въ 2 часътъ слѣдъ пладне, подъ предсѣдателството на г-на Стамболова).

Предсѣдатель (звъни): Засѣданието се отваря. Г-нъ Секретаръ ще прочете поименний списъкъ на г-да депутатитѣ.

Секр. Ил. Лукановъ: (Чете списъка на депутатитѣ).

Отсутствувать: Симо Грозевъ, Петръ Мишайковъ, Повъ Тигеровъ, Иванъ Попъ Василиевъ, Георги Ив. Зографъ, Алексо Карамановъ, Димитръ Кузмановъ, Петръ Ненковъ Другански, Бърни Бърневъ, Мехмедъ Хашимъ, Христо Симидовъ, Тома Кърджиевъ, Димитръ Караначовъ, Марко Балабановъ, Идризоглу Ахмедъ, Илия Поповъ, Георги Петковъ, Тоне Крайчевъ, Христо Зографски, Никола Мановъ, Димитръ Вучковъ, Д. Бурновъ, Д-ръ Димитръ Молловъ, Юрданъ П. Тодоровъ, Георги Балкански, Илия Маджаровъ.

Предсѣдатель: Отъ 195 представители, присѣтствувать 169. Има болшинство, и може да се пристъпи къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ. На дневенъ редъ е, първо, продължение дебатитѣ по законопроекта за желѣзнитѣ пѣтища, и второ, докладване за прошенията. Преди да дамъ думата на г-да ораторитѣ, записани по реда, г-нъ секретаръ Н. Живковъ ще прочете протокола отъ 34 засѣдание на 4-й декемврий.

Секр. Н. Живковъ: (Чете протоколътъ отъ 34 засѣдание).

Мирски: Отъ прочетения протоколъ, г-да представители, вие видите, че г-нъ Министръ Предсѣдатель билъ предложилъ да се приеме моето предложение безъ заглавието, и Събранието го приело и рѣшило да се прати въ съдебната коммисия. Мѣжду туй, работата не е тъй. Вие помнете, че заглавието на моето предложение гласяше тъй: «Предложение за истѣлкувание членъ 165 отъ Конституцията, относително гражданската отговорность на чиновницитѣ». — Отгѣглихъ думитѣ, по предложението на г-на министра — «предложение за истѣлкувание 165 членъ отъ Конституцията», и остана тъй: — «Предложение относително гражданската отговорность на чиновницитѣ».

Секр. Н. Живковъ: Тука е казано безъ това заглавие, а не е казано подробно какво се е предложило послѣ.

Кънчевъ: Отказвамъ се.

Предсѣдатель: На дневенъ редъ е продължение на вчерашнитѣ дебати. Най-напредъ има думата г. Хр. Дюкмеджиевъ.

Хр. Дюкмеджиевъ: (Отъ трибуната). Г-да представители! Въпросътъ, който става три дѣня какъ се разисква, е въпросътъ именно по внесеня отъ правителството на разглеждане и обсъждане законопроектъ за желѣзницитѣ. До колкото се разисква тоя въпросъ, какво е казала едната, какво другата страна, отъ всичкитѣ говорения, които станяхъ до сега, казвамъ, азъ поне, до колкото можихъ да разберъ, дойдохъ до заключение, че отъ исказаното до сега, азъ не можихъ да разберъ положително почитаемата опозиция що иска съ това да ни докаже. Ако ли ти може да ни докаже, че не трѣба да се прави желѣзница въ България и, ако тя може да я отблъсне да не я правимъ, менъ ми се струва, че почитаемата опозиция щѣше това да направи по-напредъ, когато бѣше туй още въ нейнитѣ рѣчи. Не трѣба съмнѣние, г-да, че тукъ отъ само себе се вижда и разбира, каква е тѣхната цѣль, какво е тѣхното намѣрение. Не е, че ние можемъ днесъ да избѣгнемъ отъ туй задължение, но тукъ се крие нѣщо друго; нѣщо, което може да се оприличи съ поговорката, на примѣръ, като попитали единъ попъ — «бива ли отъ биволъ курбанъ? — Той казалъ: — Бива, но, ако дадете кожата на попа». Значи, България може да прави желѣзница, но защо вие да я правите, а не ние. Ето цѣльта на почитаемата опозиция; толкозъ поне азъ можихъ да разберъ, такова заключение си права отъ всичкитѣ тѣхни много-говорения, облѣчени въ разни форми, исказани подъ разни була. Сега азъ бихъ попиталъ, — ако излѣзе единъ отъ опозицията да докаже това, — тоя законопроектъ, който е внесенъ отъ нашето правителство, не е достатъчно пълнъ, не отговаря споредъ нуждитѣ на нашата страна, — не трѣбаше ли тѣ да направятъ едно допълнение, да кажатъ открито и смѣло, че тъй е по добръ? — и, тогава, мисля,

вмѣсто исказанитѣ толкова думи, подиръ което отиде и врѣме, разбира се, до сега ние можахме да разискваме, да ли това тѣхно предложение е по-добро, или внесеня отъ м-ството законопроектъ, и на тоя начинъ, всички напругания, можахъ да иматъ какъвъ годѣ резултатъ. Такова нѣщо обаче нѣмахме честѣта да видимъ, да чуемъ отъ почитаемата опозиция. Казватъ, че сме чели и виждали кое е лошото, но не се каза, какъ може да стане по-добрѣ; такова нѣщо не ни се каза, не знаемъ. Сега впрочемъ, като само по себе се рабира, че законопроекта, внесенъ отъ нашето правителство се приема, въ който законопроектъ се указва на два или три способи, по които можемъ да направимъ желѣзницата, — да ли испуѣ да се даде на компания, или на парчета, — азъ мисля, като се даде законопроекта на една избрана коммисия, отъ лица по просвѣтени въ тѣзи работи, тази коммисия, ще има за грижа да повика доста хора, които сж специалисти по тази частъ, ще разсждятъ и разискатъ заедно какъ е по-добрѣ, какъ е възможно да се направи да бжде по-полѣзна за страната, и пр., и така ще може да се стигне до единъ край. Отъ друга страна ни заплашватъ съ построяването на тази желѣзница хозяйственнимъ образомъ, пакъ казватъ, че имали сме доста и голѣми примѣри, — понеже до сега всичко, което е правало правителството, е излизало двойно, — то и тоя пѣтъ щѣло да излѣзе това сжщото. Азъ мисля, че тоя фактъ не е тѣй голѣмъ за неоспоримо доказателство, защото, това ще дойде тѣкмо на пословицата, че: — «Нѣкой си, като се изгорилъ отъ топла тиква, послѣ духалъ и въ бостана студениѣ тикви». — Не е фактъ това, който да убѣди всѣкого, че правителството не може да прави желѣзницата, че за 200, похарчвало 400. Това не е доказателство за усиление домогванията на нѣкой си да се неправи желѣзницата хозяйственнимъ образомъ; защото, не може да се приеме, че всичкитѣ българи ще правятъ тѣй, както едни сж правила.

Каза се, може ли България да прави желѣзница? — Види се, тия хора да си представляватъ за много страшно нѣщо правянето на желѣзницата, която е най-много отъ 160 до 175 километри. А пакъ азъ ще кажъ, — тѣй като имахъ честѣта да чуя, че министръ е Българинъ, какъ единъ Българинъ да може да управлява цѣла България, азъ се чудя! Затова, нека се незловиди като казвамъ, че тѣзи г-да не трѣба да се чудятъ на туй, защото, то не е тѣй страшно нѣщо, както тѣ си го въобразяватъ. Какво голѣмо искусство е да се правятъ желѣзници? Ако нашето правителство бѣше казало, че нито една отъ досегашнитѣ системи за построяване желѣзници не сж добри, а само ние ще направимъ най-добри желѣзници да хвърчатъ, тогава щѣше да си има мѣстото да се чудимъ! Но, като ще се правятъ както и на всякадѣ, нѣма нищо за чудение. Подигнъ се въпросъ още и за това, че щѣли да ставатъ злоупотрѣбления. Азъ пакъ питамъ, тия многоучени и плачуши г-да, отъ дѣ? Каза се, че платното на тая желѣзница, ако стане хозяйственнимъ образомъ, до колкото се опредѣли, ще струва една малка сумма, която много лѣсно могатъ да разбератъ хората; а по голѣмата сумма остава въ желѣзата, въ вагонитѣ, въ машинитѣ, и т. подобни. Но какъ ще се купятъ тѣзи желѣза, машини и други? — Азъ мисля, че м-ството, или правителството ще знае до толкова да обяви, че България има нужда отъ толкозъ-то и толкозъ желѣза, такивато и такива; отъ толкозъ и толкозъ вагони и машини, което всичко туй, разбира се, ще бжде публикувано, и всичкитѣ фабриканти, или други, които се интересуватъ

въ тия работи, ще иматъ възможността да научатъ това, и щатъ да явхтъ, ако желаятъ, своитѣ цѣни. Разбира се, че ние нѣмаме нужда и за мизистерски вагони, както на други мѣста; нека нашитѣ бждхтъ по ефтени, и по прости. Но не туй искахъ да кажхтъ г-да ораторитѣ отъ почитаемата опозиция; тѣ клоняхъ именно къмъ туй, като да искахъ да кажхтъ, че ако тѣ бѣхъ на правителството, то цѣла Европа ще се заинтересува, ще намали цѣната на тѣзи нѣща, но не и сега, и по тоя начинъ правяние желѣзницата, както се представлява. Е добрѣ, сега азъ не знаа, дѣ може да има съмнителностъ за кражба, — въ първия или втория случай? — Азъ незнаа, но вѣрвамъ, че всѣки, до колкото е можалъ да си състави мнѣние, трѣба да е разбралъ цѣлѣта на тия г-да, до колко тя е тѣй добромисленна, както се исказва, че, ако по тоя способъ се прави желѣзницата, България пропада, че непременно трѣба да се даде на компания, или пакъ цѣлѣта имъ е такава, щото да се минхтъ още нѣколко дни, защото срока 15-ий декемврий приближава. Ако тия г-да искатъ да правятъ това, тѣ трѣба хубаво да знаятъ, че има хора, които подгаждатъ и много добрѣ разбиратъ, какво мислятъ и кроятъ. Съ вчерашната случка ще додъ да ви увѣря, г-да представители, въ горното, защото тя нарочно за това бѣ скроена. И, ако желаете, можъ да ви кажъ, нагласата за тая случка; защото ималъ съмъ случая да чуя и науча положително. Каза се тѣй: ще се кача на трибуната, ще стоя три дни, додѣто доде 15-ий. — Ще се каже, че Европа нѣма да каже, че Българина не е достоенъ. — Ето тѣхната нагласа, тѣхната цѣль, цѣль такава, която не трѣба да се заминава безъ да се заблѣжи. Казахъ още нѣкои, че нѣмаме такива хора; какви хора? — Инжинери? — Но азъ ще кажъ на тия г-да, че за една такава линия, не сж нуждни повече отъ 4 секционни инджинери; а пакъ само въ София ги имаме 7 души; и, ако тѣ не сж имали честѣта да занимаватъ инжинерска длъжностъ, то поне сега сж на други работи. Колкото пакъ за експлоатацията, какъ правителството ще експлоатира тая желѣзница, отъ какдѣ ще намѣри хора, ще кажъ на ония, които искатъ да знаятъ, че имаме цѣль персоналъ даже и за двойна такава желѣзна линия, че имаме и машинистри, управители, телеграфисти и всичко имаме. И азъ съ голѣмо прискърбие слушахъ ония г-да оратори, които доказвахъ противното, и съ това искахъ да докажхтъ на свѣта, че нѣма наши българи способни за никаква работа, че ние сме некадърни за нищо. Видте г-да, въ Руссенската фабрика, въ Тракия, въ Влашко; тамъ по-вечето сж Българи масторитѣ и машинистритѣ; не трѣба да се боимъ, че нѣмаме такива хора. Да се плашимъ съ думи, — че нѣмаме инджинери, и други такива хора, значи да желяемъ да ги нѣмаме. Кой ще стане инджинеринъ, моля ви се, въ случай, че въпросътъ се рѣши, направата на желѣзницата да се даде на компания, която ще я има до 50 години? — Споредъ мене, тогава би трѣбало повече да се страхуваме; защото тогазъ именно, който би пожелалъ отъ нашитѣ да стане инджинеринъ, ще се позамисли малко, ще каже, защо да ставамъ такъвъ, когато нѣма работа; не трѣба да ставамъ. Ей тугъ е опасното, г-да, за насъ и като народъ, и като държава; защото, ако я дадемъ на компания, трѣба да знаемъ, че тя нѣма да вземе нашитѣ инджинери, нашитѣ машинистри и мастори. Наистинна, въпросътъ е много важенъ, и трѣба да се остави врѣме всѣки да си го разясни много добрѣ, и да може да се произнесе чисто-сърдечно. Но и нѣма толкова страхъ, както ни се казва. Ако въпросътъ е

такъв, — ако можем да не я правимъ, то да се съгласимъ съ тѣзи г-да, че слѣдъ 10 години ще правимъ тази желѣзница. Менѣ ми се струва, че тукъ въпросътъ не е такъвъ; въпросътъ е, — какъ трѣба да се прави? Г-да предговорившиятъ отъ почитаемата оппозиция, като заварихъ, искавахъ много други нѣща, но нито единъ не излѣзе да ни каже — какъ да правимъ тая желѣзница, какъ е по добръ и по износно за насъ, за страната и държавата; но право си казвахъ: — да се отгѣгли тоя законопроектъ. Съ една рѣчь, тѣ не доказвахъ какъ трѣба да се прави, което е и предметътъ на разискванието, но просто казахъ, че не трѣба да се прави. Азъ мисля, че това не е доказателство. Сега подиръ всичко туй, какво ни остава да рѣшимъ? — Да рѣшимъ какъ да се прави; това искаме. Какъ да се прави? — Азъ пакъ мисля, ще рѣшимъ това, когато сѣщия законопроектъ влѣзне въ комисия, и тя го разгледа и разиска всеотранно. Но разбира се, че комисията ще изучава въпросътъ — какъ е по добръ правителството да строи желѣзницата: да ли на одного да я даде, на двамина, или тровца, да я правятъ. И самото правителство само указва на двата начина за строение и предоставя на Нар. Събрание да се произнесе за една или другия начинъ. Затова, да се даде на комисията законопроекта, която ще распита хората, и да разбере, какъ е по добръ. Г-нъ д-ръ Черневъ казваше, че ако се приеме на участъци строението на желѣзницата, както се предлага отъ законопроекта, то трѣбало да се дѣли парчета по парчета, като че ли, ако я прави компания, нѣма и тя да я прави на парчета. И компания да я прави, пакъ и тя ще каже на хората: ва на тебъ 100 метра, ва и на тебъ 150, и пр. Азъ не разбирамъ другоаче да може да се строи. Мисля, че има Българи, които могатъ да разбератъ това.

Обвѣнъ туй, единъ отъ г-да предговорившиятъ, като нѣмаше съ що друго да възрази, казваше, — защо въ законопроекта стои, че може да се употреби и българската войска въ изравняване на пѣтя. Види се, по лошо било да се употреби войската, въ краенъ случай за направата на желѣзницата. Ами по хубаво ли бѣше да се употребява тя за да се прави превратъ? — Не знаа, кое по добръ ще бѣде: да ли да се употреби за въ полза на отечеството, или да се употреби да биятъ войницитѣ своитѣ родители и братия?

На конецъ, г-да представители, спорѣдъ моето убѣждение, което можъ да кажа, азъ мисля, че никой не може да излѣзе и да ни кажъ, че не бива да правимъ тая желѣзница. Всички признаваме, че трѣба да я правимъ. Сега пакъ на въпросътъ: какъ да я правимъ? — Да ли на компания да дадемъ да я прави, или пакъ ние сами да си я правимъ. Да я дадемъ на компания, споредъ мене, ето злинитѣ. Въместо 17 милиона, ще дадемъ 27 милиона; защото, тогава компанията ще ни прѣдстави смѣтка за *train de Ministre*, баронски вагони, за мѣтки кадифета; ще ни направи такава смѣтка, щото трѣба да платимъ двойно и тройно. И компанията ще я експлоатира толкова години, ние пѣкъ ще се плачемъ отъ експлоатацията ѝ, отъ грубоститѣ и производитѣ ѝ, както прави компанията на Руссенско—Варненската линия. Тукъ ще да се попитаме: не сѣщата ли тая оппозиция казваше, — кога бѣше на власт, — да се избавимъ отъ Руссенско—Варненската желѣзница? — Да я купимъ, казваше, да дадемъ 50, 60 мил. лева само да е наша? — Ако добро нѣщо е желѣзницитѣ да се дър-

жатъ отъ компании, защо тия хора тогава искахъ да купятъ Руссенско—Варненската? — Ако е добро, и е въ наша полза да купимъ тая желѣзница, защо да даваме и тая линия на компания? Азъ искамъ една рѣчь да кажа. Ако ние правимъ желѣзницата, да помолимъ нашето правителство да се води по Американския планъ, т. е. както правятъ въ Америка. Американцитѣ въ послѣдно врѣме избѣгватъ отъ всякакви излишни украшения; вмѣсто да се употреби орѣхово дърво, което е по скъпо, може да бѣде буково дърво. Но разбира се, да бѣде здраво и трайно. Тогава може да излѣзе много по ефтина, и много по добра. Вѣрвамъ, нѣма да се смѣятъ, че българтѣ не направили лѣскава желѣзница. Защото, българтѣ я правятъ отъ нужда и, за да се докажатъ прѣдъ свѣта честни и достойни хора, и за да изпълнятъ своитѣ задължения. Най-послѣ не я правятъ много харчлия, стига хората пакъ да могатъ да се возятъ въ нея, безъ да има луксусъ и салтанати. Не трѣба да се боятъ и да мислятъ предговорившиятъ г-да, че това е чудность. Азъ не щжъ никакъ да се чуда, да ли ще можатъ да се намѣрятъ българи мастори; защото, ако нѣкои г-да сж се учили да ставатъ министри и да правятъ прѣврати за да станатъ пакъ такива, то може-би пакъ да има други, които сж се учили на занаяти, за да искаратъ честно хлѣбътъ си. Намѣрицятъ се, може-би, нѣкои, които да разбиратъ по тази часть. Увѣрявамъ ви, г-да представители, че азъ самъ можъ да ви направя машина. За увѣрение, напрѣдъ отъ тенекия можъ да ви представя формата ѝ. Азъ пакъ ще повторя, че доста българи имаме които разбиратъ тѣзи работи. Такива наши хора имаме и въ Букурещъ, и въ Русчукъ и тѣ ще си дойдятъ тогава. Сега, ако ние искаме г-да, да имаме индустрия и промишленность; България да нѣма друго господарство отъ разни европейски мастори, то ние сами трѣба да се заловимъ да си направимъ желѣзницата. Тогава ще излѣзе и по добра и по ефтина, и паритѣ пакъ у насъ ще останатъ. А пакъ разбира се, че ние трѣба да се стрѣмимъ къмъ тамо, отъ гдѣто има да спечелимъ, а не да глѣдаме да изгубиме и онова, което имаме. Заради туй, като съмъ увѣренъ, че имаме инжинери и мастори българи, имаме и честно правителство, моля да се приеме законопроекта, както е внесенъ отъ почитаемото наше правителство, който, като се даде на комисия, тя ще събере нужнитѣ свѣдения и свѣти отъ тия, които разбиратъ отъ тази работа, и тогава, слѣдъ такива подробности и разяснения, ще се приеме какъ да се прави. Заради туй, протестирамъ противъ думитѣ на тѣзи, които искатъ нашето правителство да си отгѣгли проекта, защото тѣхната цѣль не е толкова благоугодна.

Д-ръ Вачевъ: Г-да представители. Азъ нѣма да отговарямъ за ония нѣща, за които мнозина отъ нашитѣ другари отговорихъ навѣко и г-да предговоривши, които смѣсихъ системитѣ въ широка смисълъ съ начинитѣ въ тѣсна смисълъ; смѣсихъ системата за праванието на желѣзницитѣ съ начинитѣ или видоветѣ за отдаванието на строението. Твърдѣ умѣтно се отговори, въ едно отъ по-миналитѣ засѣдания, на нѣкои отъ ония г-да, които искахъ да оспорватъ законопроекта, а особенно отъ нашия г-нъ прѣдседателъ на Нар. Събрание. Азъ ще се огранича само върху ония точки, които се касаятъ до самия законопроектъ, т. е. до точкитѣ, съ които въ законопроекта се изразява системата, която ни се

препоръчва отъ нашето правителство. Въпросътъ, който трѣба да занимае г-да представителитѣ, не е отъ категорията на ония въпроси, които подлѣжатъ на прямото отхвърляние отъ Нар. Събрание, а е въпросъ, който въ интересътъ на нашето отечество, на нашата държава сме принудени да разрѣшимъ. Тукъ не е думата да ли да правиме желѣзница, а думата е, коя система да предпочетемъ за направянето ѝ. Въпросътъ за правянето на желѣзница е разрѣшенъ, или по-добрѣ наложенъ намъ отъ 10-й членъ на Берлинския трактатъ. Тоя въпросъ е скрѣпенъ по-послѣ отъ конвенция *à quatre* въ Виена, и най-сетнѣ отъ III-то Обик. Нар. Събрание; слѣдователно, намъ не остава друго, освѣнъ въ интереса на нашата държава, да изберемъ по-скоро една система за построението на тая намъ ненужна желѣзница, която ни е натрапена да я правимъ и свършено. Азъ признавамъ, че тоя въпросъ, когото трѣба да рѣшиме, върху когото трѣба да се произнесемъ, е първъ въ нашия политически животъ, но между другото, ние сме свикани, щемъ не щемъ, да дадемъ своя воля не за изпълнение на задълженията, които ни налага нѣшия патриотизмъ, въ интереса на нашето отечество, не за изпълнение задължения, които произтичатъ отъ волята и желанието на обзавоющата се страна, но за изпълнение задължението, наложено намъ отъ европейскитѣ сили. Било тѣй или инакъ, ние сме длѣжни да го изпълниме и то не за това, че то е въ интереса на нашата малка държавица, не за това, че нашитѣ средства ни позволяватъ, а само за това, за да покажемъ на европейския свѣтъ, че ние високо знаеме да цѣниме международнитѣ задължения. На III-то Обик. Нар. Събрание, г-да представители, бѣше представена за утвърждение сключената за тая цѣль конвенция *à quatre*, а намъ се представя да изработиме, да се произнесемъ върху изпълнението на тая конвенция. На III-то Обик. Нар. Събрание бѣше представено да утвърди задължението за построяване желѣзницата Царибродъ—София—Вакарелъ, а намъ се представя да изпълниме тия санкционирани отъ него задължения и да се произнесемъ върху системата за построяванието и експлоатацията на тая желѣзница. Наистина въпроси, предъ които се растреперватъ не такъвъ, като насъ слабъ и неопитенъ народъ, а много други по напреднали въ всеко отношение народи; защото най-сетнѣ отъ разрѣшението имъ зависи и порабощението ни въ икономическо отношение. За това, азъ мисля, че преди да вдигнеме рѣка, преди да гласуваме, както за начина на постройката тѣй и за експлоатацията, трѣба да се позамислиме, и не трѣба да се увеличаемъ отъ думитѣ, исказани може би и краснорѣчиво, на нѣкои оратори отъ почитаемата, а сега непристѣтвующа опозиция. Ние не трѣба да забравяме, че носиме на себе-си отговорностъ предъ своитѣ избиратели, предъ своя народъ. И така за изпълнение на възложената намъ задача, внесено ни е законопроектъ отъ нашето правителство, който законопроектъ се намира въ рѣцѣтъ ни, и по когото ние имаме днесъ да се произнесемъ: да ли системата, която ни се препоръчва отъ нашето правителство, е система, която отговаря напълно на нашитѣ интереси, или е такава, както опозицията квалифицира за съмнителна, опропастителна за нашата държава.

Но азъ пакъ ще напомня, че преди да се произнесемъ върху началата на тоя законопроектъ, не трѣба да забравяме, че ние сме обязани на всеки начинъ, линията Царибродъ—София—Вакарелъ да свършимъ най-късно до 15 октомврий 1886 година;

ние сме обязани до тоя денъ да направимъ тази желѣзница, да свържемъ съ желѣзницата нашата столица съ европейскитѣ държави, тѣй както ни диктуватъ европейскитѣ сили, а не както ни диктува нашата съвѣсть. До тоя денъ, казватъ, трѣба да се чуе първия сигналъ на нашата желѣзница, която ще се нагрѣбнѣ да правимъ; до тоя денъ трѣба да трѣгне първия тренъ отъ нашата столица за другитѣ Европейски столици. Като забѣлѣзвамъ това така мимоходомъ, ще се косна до самия законопроектъ, а именно до първия и най-главния принципъ, който свърѣменно ни се препоръчва отъ нашето правителство, т. е. трѣба ли желѣзнитѣ платища на Княжеството да съставляватъ държавна собственостъ? Тоя принципъ споредъ менъ, г-да представители, въ интереса на държавата, е толкова умѣстенъ и несъмнителенъ, щото вѣрвамъ, че и почитаемата опозиция не може да отказва. Понѣ, азъ отъ тѣхъ не чухъ да кажтъ, че желѣзницитѣ въ нашето Княжество не трѣба да съставляватъ собственостъ на Държавата. Наистина почитаемата опозиция се напѣваше да ни каже нѣщо, но вида се непосмѣя да се искаже. Отъ всичкитѣ, обаче, азъ разбрахъ, че тѣ неогказватъ, че желѣзницитѣ трѣба да съставляватъ собственостъ въ нашата държава. Тѣ искахъ само да ни увлекжтъ, за да приемемъ системата, която въ законопроекта неществува, но, която тѣ, ако и да забикаляха да кажтъ, не е друга, освѣнъ оная, която се нарѣча Концессионна. И тѣй, г-да представители, принципътъ, който е предвидѣнъ въ законопроекта, е толкова цѣльсообразенъ и умѣстенъ, щото даже и самитѣ французи, като са го приели за най-удобенъ за държавата си, дошли сж до заключение, че желѣзницитѣ, понеже служтъ за общественото съобщение въ всеко отношение и въ всеко врѣме и, понеже тѣ за коя и да е държава, неслужатъ за друго, освѣнъ за съобщенията, които се изискватъ отъ интереса на самата държава, немогатъ да съставляватъ друго нищо, освѣнъ *jugis publici*. (Domaine public). Даже още повече, тѣ казватъ че желѣзницитѣ трѣба да съставляватъ послѣдното и тогава, когато сж построени и се експлоатиратъ отъ частни дружества, защото въ послѣдния случай, т. е. когато се даже експлоатиратъ отъ частни дружества, тѣ не могатъ да бжджтъ тѣхна принадлежностъ, а сж принадлежностъ на държавата, а тѣмъ принадлежи само правото на ползуване. Най-сетнѣ, г-да представители, азъ ви казвамъ, че страната на общественото благоденствие не трѣба да остѣпня предъ интереситѣ на частнитѣ личности, не трѣба да остѣпня предъ печалбата на частни дружества. По поводъ на това, първитѣ държавни мъжѣе и списатели по държавното право казватъ, че първо нѣщо, което трѣба да се усвоява въ интересътъ на държавата при подобни случаи, първи принципъ, който не трѣба да се испуща при постройката и експлоатацията на желѣзницитѣ е, щото държавата сама да си ги постройва и сама да си ги експлоатирва, а не да ги дава на концессии, защото най-сетнѣ, това го изисква самия интересъ на държавата, както въ економическо, тѣй и въ стратегическо отношение. Освѣнъ това забравяйте, г-да представители, и това обстоятелство, че ако експлоатацията остане въ рѣцѣтъ на държавата, цѣльта на послѣдната не е толкова да печели, колкото да се грижи съ туй за повдиганието на индустрията и търговията за въ полза на обществото, додѣто цѣльта на частнитѣ дружества е просто увеличаванне частния капиталъ. Азъ пакъ повтарямъ, че държавата се грижи отъ прихода на желѣзницитѣ несамом да ги издрѣжа и да плаща лихвитѣ на капитала, но и да

увеличават държавните приходи, за улчшение на страната, а частните дружества служат за частните си джобове. От тая точка като излизат Франция и Германия, усвоили сж тоя принцип препоръчват го на всички други и трудят се по възможности да правят сами своите желѣзници. Последните двѣ държави дават постройката и експлоатацията на извѣстни линии на концесия, само тогава, когато имъ не постигатъ капиталитѣ. Това го правятъ защото признаватъ, че само по тоя начинъ желѣзниците могатъ да имъ принесатъ полза въ държавата. Предъ видъ на това, г-да представители, когато виждаме, че такива напреднали народи сж прегърнали това начало, защо ние, който сме народъ още неопитенъ въ подобни работи, да го не приемаме? Азъ мисля, че тоя пътъ, който ни се указва е най-добрия, и напълно съмъ убѣденъ, че ще тръгваме по него, ще приемемъ това начало, и съ това ще приемемъ законопроекта по принципъ и ще го предадемъ на комисия за изучаване, която отъ своя страна ще види до колко е той пълненъ или не. Непълнотитѣ на основание приетитѣ отъ насъ начала ще попълни или най-сетнѣ, ако го намѣри, че достатъчно отговаря на нуждитѣ, които го изискватъ интереса на държавата, ще ни го представи тѣй както си е. Сега друо нѣщо. Нѣкой отъ г-да представителитѣ, въ миналото засѣдание, особено въ вчерашното, както и въ завчерашното, като разисквахъ по законопроектъ, като разгледвахъ деталитѣ му, смѣсихъ принципа за даване постройката на желѣзницата на концесия, съ принципа за правянието ѝ хозяйственнимъ образомъ. Тѣ смѣсихъ даже системитѣ за построяване съ начинитѣ за отдаванието на постройката. Като критикувахъ законопроекта членъ по членъ и то при първото четение, казахъ, че правителството не било предложило нищо положително, било казало, че нему било все едно, ако приемемъ тоя или она начинъ. Азъ подобно нѣщо не виждамъ; напротивъ азъ виждамъ, че правителството категорически се произнася противъ системата «на концесия» и препоръчва системата за правение желѣзницата хозяйственнимъ образомъ.

Другъ е въпросътъ, кого отъ видоветѣ на тая система ще предпочетеме, дали да я отдадемъ на олтовий подрядчикъ или да я раздѣлимъ на части или най-сетнѣ просто една комисия да се опредѣли, която да се грижи за правянието ѝ. Азъ мисля, че правителството се е допитало понапредъ, кое е най-удобното и тогава се е рѣшило да излезе предъ насъ съ тоя законопроектъ, то е вѣроятно испитало и намѣрило за най-умѣстно системата за правение желѣзницата хозяйственнимъ образомъ. Ако то само въ своя законопроектъ казва по нататъкъ, че може да стане постройката по два начина, и че то нито на единъ отъ тия два начина, не би било противно, то съ това ни най-малко не е казано, че незнае кое е по-добро. Напротивъ, то признава, че и двата начина не сж лоши и остава на Нар. Събрание да се произнесе, и да приеме когото то мисли за подобъръ. Правителството, повтарямъ прямо казва, че не трѣба да се дава на концесия, а по нататъкъ, за частинитѣ на правянието, остава свободно Нар. Събрание да избере единъ отъ тия, които се препоръчватъ въ законопроекта.

Заради туй, г-да представители, не трѣба да се увеличае отъ глаголющата на почитамата опозиция, но да вникнемъ по-добрѣ въ самия законопроектъ, и ние ще се увѣримъ, че това, което съдържа е последната дума на държавнитѣ мъже въ отношение къмъ постройката на желѣзницитѣ. По-нататъкъ въ критикуванието на законопроекта, нѣкой г-да представители, въ особен-

ностъ ония отъ почитамата опозиция, като се коснахъ до началото за контролтѣ, дойдохъ до тамъ даже, щото обвиниха правителството, че то будто би въ дадения случай, искало да се закрие задъ гърба на народното представителство, като утвърждаватъ, че то (правителството) съ това искало да се отърве отъ всекаква отговорностъ предъ представителството. Мене ми се струва, г-да, че това нѣщо е по-вече отъ неистинно, защото най-сетнѣ споредъ нашата Конституция Министритѣ никога немогутъ да се отърватъ отъ отговорностъ. Напротивъ ние твърдѣмъ добрѣ знаемъ случаетѣ, при които именно Министритѣ могатъ да бждатъ отговорни за своитѣ дѣйствия, предъ представителството; не помалко знаемъ, че и Нар. Събрание не всекога е не отговорно за дѣйствиата си, за каквито изобщо всеки човѣкъ може да бжде отговоренъ. Нар. представителство не е отговорно само за ония свои дѣйствия, които извършва въ камарата, но за дѣйствия, които не сж друго, освѣнъ криминални престѣпления, за тѣхъ казвамъ, никой отъ г-да народнитѣ представители не може да е не отговоренъ. И дѣйствително и самата наша Конституция предвижда подобно нѣщо. Ако едно криминално престѣпление се извърши отъ единъ народенъ представител, бждете увѣрени, че последниятъ ще отговори предъ надлѣжната властъ тѣй, както и всекой човѣкъ, съ тая разлика само, че въ такъвъ случай ще трѣбва народното представителство да го предаде, тѣй както го изискватъ законитѣ. Азъ мисля, г-да представители, че началото за контрола, което се предлага отъ законопроекта е таково, щото едва ли има що да се каже противъ него, защото споредъ него контрола стои не само въ рѣцѣтѣ на Министерството на Финанситѣ, нѣ и въ рѣцѣтѣ на народното представителство. Тримата народни представители, които трѣбва да се избератъ за въ контролната комисия, сж достатъчна гаранция, че нѣма да станатъ злоупотрѣбления, нѣ въ случай на злоупотрѣбления, немислете, че тѣ нѣма да бждатъ отговорни предъ насъ — народното представителство. Злоупотрѣбленията не сж друго нищо, освѣнъ криминални престѣпления, а за всяко криминално престѣпление, както всекой човѣкъ така и народния представител отговаря предъ законитѣ. Слѣдователно домогванията на опозицията въ дадения случай, не могатъ да се считатъ за друго, освѣнъ подъ булото на патриотизма за хвърляние прахъ въ очитѣ на правителството. Третото нѣщо, върху което опозицията иска да бие е предвидения въ законопроекта заемъ, който ще трѣба да се направи за построяванието на желѣзницата, съ други думи заемъ, който ще трѣбва да се направи за доправянието на желѣзницата, защото, споредъ както виждате отъ самия законопроектъ, ние имаме само извѣстна сума на лице, която сума, обаче, нѣма да достигне за направянието на желѣзницата, и ще стане нужда да се направи единъ заемъ. И съ тоя пунктъ уважаемата опозиция иска да ~~оборва~~ цѣлия законопроектъ. Тя казва, че тоя въпросъ не трѣбало да се внася въ законопроекта, а трѣбало да се направи за него единъ особенъ законъ, защото трѣбвало да съставлява особенъ предметъ за законъ. Наистинна, азъ признавамъ, че тоя въпросъ за заемътъ е въпросъ деликатенъ; той е въпросъ, върху който всички трѣба да поразмислимъ по добрѣ, и най-сетнѣ той е въпросъ, който може да съставлява предметъ на особенъ законъ, нѣ негома да се съгласяе, че само по тая причина ние трѣбвало да отхвърлимъ законопроекта, а съ това и ония хубави и най-главни начала, които съставляватъ ядката на законопроекта.

Слѣдователно, азъ казвамъ, че въпроса за заема не може да бѣде поводъ за отхвърляние на законопроекта. Ако имаме намѣрение да правимъ нѣкой заемъ, то това ще го родятъ самитѣ обстоятелства. Сега за сега, намъ предстои да разгледаме, до колко предложението на нашето правителство отговаря на интереситѣ на нашата държава, а азъ мисля, че това вече разяснихме.

Най-сѣтнѣ като мотивъ за оборване законопроекта наведе ни се отъ Свищовския представителъ, г-на д-ра Черневъ и това, че при законопроекта не били представени ония нѣща, по които трѣбало да се водимъ, съ други думи не било представено поне извлѣчение отъ конвенцията à quatre, за да сме можели да се ориентираме при приемането или отхвърлянето на законопроекта. Е, моля ви се, това може ли да служи за мотивъ, че законопроекта е лошъ? Азъ мисля, че такова нѣщо е нежелателно да се искава отъ единъ народенъ представителъ, въ едно Народно Събрание; по такива прости причини да утвърждаваме, че законопроекта е лошъ, ще рѣче, да незнаеме още какъ се разгледаватъ принципиални въпроси. Да казваме, че това е едно отъ условията за отхвърлянето законопроекта по принципъ ще рѣче, да незнаеме какво казваме. Азъ мисля, че единъ народенъ представителъ трѣбва да знае, конвенцията à quatre, ако се интересува отъ държавнитѣ ни работи. Той трѣбва да знае съдържанието на тая конвенция, защото чрезъ нея ние сме обвързани да правимъ желѣзницата Царибродъ — София — Вакарелъ, още повече, защото тя е приета вече отъ едно минало наше Н Събрание, — като казвамъ наше, азъ не разбирамъ Нар Събрание споредъ Конституцията, но разбирамъ макаръ и незаконно, нѣ българско Н Събрание. — Каза се още, че мотивитѣ на тоя законопроектъ били недостатъчни. Азъ не зная до колко тѣ сж недостатъчни, но за мене, тѣ сж съвършено достатъчни, защото отъ самия законопроектъ, както казахъ, ние твърдѣ ясно виждаме каква именно система за правянието на желѣзницата ни се прѣпорѣчва. Както законопроекта, тѣй и ние сме противъ системата, която ни се препорѣчва отъ опозицията именно, противъ системата «на концессия». Почитаемата опозиция ако прямо и да не искава думата «концессия», нѣ отъ нейнитѣ забикалки не може друго да се заключава. Въ законопроекта, споредъ г-на д-ра Чернева, не било казано прямо, дали желѣзницитѣ трѣба да се правятъ съ концессия или по другъ нѣкой начинъ, и защото това прямо не било казано, трѣбало законопроекта да се отхвърли. Азъ не разбирамъ тая логика на г-на д-ра Чернева, нѣ струва ми се подобно нѣщо неиздържа никаква критика.

За това, азъ моля г-да народн. представители, да не обръщатъ никакво внимание на утвържденията на опозицията, които въ предишното засѣдание ни нареди.

Относително пресмѣтанята на г-на Симидова, ще кажа, че тѣ се касаятъ до тѣхническитѣ условия за построяването на желѣзницата, отъ колкото до приемането на тая или оная система за построяването ѝ. Азъ незная, г-нъ Симидовъ, отъ дѣ е взималъ тия материали и, отъ дѣ е преписалъ такова точно изчисление, но мимоходомъ ще кажъ, че не трѣба даже да обръщаме внимание къмъ тѣзи нѣща, защото сж нѣща, които се касаятъ до съвършено другъ въпросъ.

Каза се още, че въ законопроекта нѣмало било нищо касаещо до отчуждаването на недвижимитѣ имущества, които трѣбало да се отчуждаватъ за построяването на желѣзницата.

Може би нѣкои г-да представители, отъ това да заключаватъ, че правителството мисли въ такъвъ случай да заграби тѣзи имущества отъ населението и да прави à la turca на тѣхъ своитѣ желѣзници. Азъ не бихъ никога предполагалъ, че ще се намери представителъ, който да мисли тѣй, ако не бѣхъ чулъ предложението на Свищовския представителъ, г-на д-ра Чернева.

Най-сетнѣ чухме отъ г-на д-ра Стоилова, че законопроектъ на правителството билъ неопредѣленъ, и че билъ въ прякъ ущърбъ за интереситѣ на страната. Азъ не зная, г-да представители, до колко тоя законопроектъ може да бѣде неопредѣленъ, нѣ ще кажъ, че за мене той е съвършено опредѣленъ. Да утвърждаваме, че той е неопредѣленъ, ще рѣче да не сме го прочели ни веднѣжъ. Послѣ се каза, че административната власть, която се предвижда въ законопроекта за желѣзницитѣ била противоконституционна. Такова нѣщо да утвърждаваме, мисля, е повече отъ смѣшно; защото, за да кажемъ, че едно нѣщо е противоконституционно, трѣба да укажемъ на тая противоконституционность. — Администрацията по законопроекта ни дава, пълната гаранция, че не ще може да ставатъ злоупотрѣбления при правянието на желѣзницата. И така, и въ това отношение доводитѣ на почитаемата опозиция сж съвършено безоснователни. Азъ искамъ да вѣрвамъ, че ако приемемъ тази точка отъ законопроекта, която се касае до администрацията, до самия контролъ, нѣма да направимъ никаква противоконституционность, напротивъ съ това ще положиме една пречка на злоупотрѣбленията, които би могли да станатъ.

Всичкитѣ тия нѣща като сметохъ за нужно да изложа предъ васъ, г-да представители, азъ съмъ на пълно убѣденъ, че вие безъ всѣко колебание ще приемете системата, която ни се препорѣчва отъ нашето правителство, като система, въ която можемъ да видимъ най голѣмата гаранция за интереситѣ на нашата страна. Колкото се касае до детайлитѣ или подробноститѣ на самия законопроектъ, до които почитаемата опозиция сжщо се забави да се касае, то е работа на комисията, на която ще предадемъ за изучаване законопроекта и то е предметъ на второто четение. За това считамъ за излишно да се говори сега по тѣхъ.

На конецъ, г-да представители, азъ мисля, че достатъчно е обясненъ въпросътъ, и за това ако желаете може да се прекратятъ пренията, но не съмъ въ желание да ги прекратявамъ азъ, и да турямъ плетъ на разискванията. Вие, обаче, може да се произнесете да ли да се прекратятъ или не. (Гласове: — Пслерпанъ е въпроса. — Други гласове: — Да се говори.)

Председателъ: Думата има г-нъ д-ръ Стоиловъ; но понеже го нѣма, слѣдъ него слѣдва г-нъ Димитръ Петковъ. —

Д. Петковъ (отъ трибуната): Г-да представители! Тридена вече станаха отъ какъ разискваме по законопроекта за желѣзната линия Царибродъ — София — Вакарелъ, като мислехме да чуемъ нѣщо отъ опозицията, за да можемъ да се освѣтлимъ въ противното на това, което се предлага въ законопроекта на правителството. Между тѣмъ, да си кажа правото, нищо рѣшително не чухъ азъ отъ опозицията, което да ни убѣди, че тоя законопроектъ е лошъ, вредителенъ за страната, за да ни накара да го отхвърлимъ. Вие помнете, г-да представители, че преди нѣколко врѣме единъ членъ отъ почитаемата опозиция, именно г-нъ Марко Балабановъ, бѣше излѣзълъ на трибуната и ни казваше.

«не красноръчие, г-да, и сладкодумство трѣба тукъ, а солидность и искренность въ говорението и доказателствата». Между тѣмъ, ако имаше нѣщо, което да липсва въ думитѣ на опозицията при разискванието на днешния въпросъ, то е именно искренността. (Гласове: Вѣрно). Най-напредъ това искахъ да кажа, че при разискванието на тоя въпросъ, за желѣзната линия Царибродъ—София—Вакарелъ, почит. опозиция като говори, както всѣкога, тъй и сега, не показва оная искренность, която би трѣбало да съществува при такъвъ важенъ въпросъ. Можъ да ви приведа примѣри за това. Миналата година, когато се разискваше тоя въпросъ въ пълномощническото Събрание, когато тая сѣщата опозиция бѣше опозиция на Соболево министерство, помня твърдѣ хубаво, че г. Балабановъ подписваше едно заявление и казваше предъ Нар. Събрание: «милиони, г-да, се харчатъ тукъ, не може, пропада трикълѣта България!». А пакъ три дни не се минаха, Соболево Министерство си даде оставката и тоя сѣщия Балабановъ, както и Стоиловъ, излѣзоха на трибуната и казваха, че трѣба да се приеме конвенцията, защото иначе ще се компрометираме предъ Европа. И днесъ, за голѣмо мое удивление, трѣба да кажа, сѣщата опозиция излиза тукъ и казва: Какво правите вие? Приемате да строите желѣзницата?! Ние не удобряваме това, не приемаме! Искренность ли е това, честность ли е това? И още се осмѣляватъ да казватъ, че щѣли да протестиратъ предъ Нар. Събрание, ако приеме тоя законопроектъ! Не така, г-да! Бждете последователи въ дѣлата си и искрени, когато се касае къмъ такъвъ важенъ въпросъ. Не веднѣжъ да приемате, защото сте на власт, а днесъ да отхвърляте, защото сте въ опозиция. Ако имаше нѣщо да се говори противъ направата на тая желѣзница, то трѣбаше да се говори въ онова Народ. Събрание — третото, когато въпросътъ по принципъ е приетъ, а не сега. Намъ не остави днесъ освѣнъ да рѣшимъ, какъ е по-добрѣ да направимъ тая желѣзница. А това е ясно казано въ законопроекта на правителството. Ако пакъ искатъ да разискваме въпроса въ подробности, не съмъ противъ, но то може да стане когато той влезе въ комисия, която ще го изучи и ще ни даде освѣтление и ние ще видимъ, да ли е по-добрѣ самó правителство да се земе съ направата на тази желѣзница, или да се даде на концесия. Ето гдѣ стои въпроса и тукъ трѣбаше да се спрѣтъ. А тѣ какъ по-стѣпаватъ? Захващаха да говорятъ, че не може да се приеме този законопроектъ и искаха мнѣние да се отхвърли по принципъ. Тѣ настояватъ на това и разбира се съ цѣль, защото малко искатъ да знаятъ какви ще бждатъ послѣдствията. Вчера добрѣ каза дѣдо Славейковъ, че съ отхвърлянето на законопроекта ние ще да компрометираме народното представителство. Развѣ такъво е желанието на Нар. Събрание? Ако тия г-да мислятъ подобно нѣщо, то ние не можемъ, освѣнъ да ги презираме. За насъ, г-да представители, има тукъ два исхода: законопроектътъ е представенъ и ние не можемъ да говоримъ ще правимъ ли тая желѣзница или не; защото тоя въпросъ е международенъ и предрѣшенъ вече отъ миналата година, когато се е утвърдила конвенцията отъ III обикн. Нар. Събрание и нашето говорение сега не е нищо друго, освѣнъ да се упражняваме. Въпросътъ, върху когото ние трѣба да се ограничимъ, както казахъ, е: сами ли трѣба да правимъ желѣзната линия Царибродъ—София—Вакарелъ, или пакъ да я дадемъ на концесия? Членъ третий отъ законопроекта е ясенъ и не трѣ-

баше много хитрости да разбератъ какво е мнѣнието на правителството върху тоя въпросъ.

Тамъ се казва, че желѣзницата Царибродъ-София-Вакарелъ, ще бжде собственность на държавата. И ние трѣбва да се ограничимъ върху тоя въпросъ и да го разискваме, а не да говоримъ: да построяваме линията или не, когато за това не може да става и дума, защото то е рѣшено и условено да се прави тая година непременно. Ако тия г-да могатъ да откажатъ, че е рѣшено, тогава съмъ съгласенъ съ тѣхъ да отлагаме. — Вчера Лазаръ Дуковъ излѣзе да ни увѣрява, че можемъ да отложимъ постройката на тая линия. Да, можехме да я отложимъ, но това трѣбваше г-нъ Л. Дуковъ да го каже въ III Обикновенно Нар. Събрание, той бѣше и тамъ представител, и когато предстоеше да се рѣши окончателно въпросътъ за желѣзницата, не само, че не излѣзе даже зхбъ да обѣли, но гласува за приемане на конвенцията. Днесъ да го казва това, то е недоброе съвѣстно отъ страна на единъ представител, който знае какви сж обстоятелствата у насъ днесъ; за това и азъ нѣма да се спирамъ на неговитѣ думи; но ще мина по нататъкъ. Главнитѣ нѣща, на които опозицията напираше, може да се каже че сж: защо правителството е представило такъвъ законопроектъ, койго предвижда щото експлоатацията на желѣзната линия да бжде собственность на държавата. Това е то, което най-много ги боли. Струва ми се г-да, да се мѣчимъ да догадваме тукъ, защо това ги стрѣска, ще бжде излишъно, защото то е ясно за насъ всички, ако тѣ и да не се искаха право, че желаятъ да се строи желѣзницата отъ концесия. т. е. да се даде на концесия. Г. г. д-ръ Стоиловъ, д-ръ Черневъ, и други, които говориха, не го казаха това ясно, по го каза г-нъ Симидовъ, а пъкъ той е тѣхъненъ послѣдвател, и азъ съмъ убѣденъ, че това е мнѣние на опозицията защото тѣ си разделили, кой върху какво да говори. Съ една рѣчь тѣмъ се иска не друго, а концесия. Може да е прекрасно за тѣхъ това, което искатъ. Но ние господа като нар. представители, които преди всичко трѣбва да глѣдаме истинскитѣ интереси на народа си, това което ни се предлага отъ тия г-да, да дадемъ постройката на желѣзницата въ концесия, преди да го приемемъ, трѣбва и длъжни сме да се позамислимъ. По такива важни въпроси, наша длъжность е да се оглѣдаме и отъ други мѣста, въ други държави, да видимъ какъ се е работило тамъ и какви послѣдствия сж се добила. Азъ мисля, че е достатъчно да се спомене за Сърбия и да разберемъ какви сж послѣдствията отъ подобни концесии, каквито ни предлагатъ. Причинитѣ, дѣто въ Сърбия излѣзоха послѣднитѣ смущения, гдѣто станаха толкова кръвопролития, причинитѣ не сж друго, освѣнъ желѣзницата. Трѣбва да знаемъ — и вие помните вѣрвамъ, че Сръбското правителство три пѣти растура Нар. Събрание, защото искаше, щото нар. представителство да удобри да се отдаде желѣзницата на концесия, и защото това нар. представителство се стрѣмеше да спре всичкитѣ опасни послѣдствия за отечеството отъ единъ подобенъ начинъ на постройка. Предъ тия прѣсени фактове и когато имаме още на гърба си желѣзната линия Варна-Русчукъ, и знаемъ до колко тя е износна за България, — трѣба ли още да казваме, че постройката на линията Царибродъ-Вакарелъ да я дадемъ на концесия? Струва ми се, г-да представители, ако направимъ такава нѣщо, то това ще бжде отъ наша страна, съ позволение да го кажъ престъпление. Едно обстоятелство е достатъчно да си припомнимъ за да видимъ до колко сж искрени тия г-да, които ни

каратъ тукъ да отдава ми желѣзницата на концесия. Тия сѣщитѣ, които ни казватъ сега да дадемъ желѣзната линия Царибродъ-София-Вакарелъ да се строи на концесия, — защото тѣ това искатъ, щомъ не одобряватъ законопроекта, — тия сѣ сѣщитѣ които, когато бѣха на властъ, се мъчиха да купятъ Руссенската желѣзница отъ концесионеритѣ за 50 милиона лева и нѣщо повече. Защо искаха да я купятъ, ако е било износно за страната да има желѣзници, построени отъ концесионери? Но тѣ ни говорятъ сега, че при направата на желѣзницата не ще можемъ да намѣримъ пари, и не вѣрватъ да се намѣри заемъ съ 5%; а отъ дѣ щѣха да взематъ тѣ 50 милиона? Или кредита на България лѣжи на тѣхъ? «Гдѣ ще намѣрите, казватъ тѣ, заемъ съ 5%»? Малко чудно наистина! Г-нъ М-ръ Президентъ излиза тукъ и казва: пари ще намѣря, достатъчно е Нар. Събрание да разрѣши това, защото само то е компетентно да разрѣшава въпроса за заемъ и при всичко това, явява се г-нъ Стоиловъ, както и г. Сарафовъ, — и ни казватъ, че тѣ не вѣрвали! Е, че г-нъ Сарафовъ и г-нъ Стоиловъ свободни сѣ да не вѣрватъ, а ний ако имаме правителство, на което сми дали довѣрието си, трѣбва да му вѣрваме кога ни казва, че ще намѣри такъвъ заемъ. Защото ние не можемъ и да допуснемъ даже мисль, че то е дошло тука да ни лѣже. Когато то ни внесе законопроекта за строение на линията, то трѣбва да е осигурено, че ще намѣри такъвъ заемъ и азъ вѣрвамъ, че то нѣма да отиде да моли нито Стоилова, нито Сарафова да му дирятъ заемъ. Другъ единъ въпросъ, на който опозицията най-много и силно напираше, и който имъ се вижда нѣкакъ, като трѣнъ въ очи, той е въпросътъ: защо правителство е поставило единъ членъ въ законопроекта, споредъ който Нар. Събрание ще трѣбва да избере трима члена отъ Събранието за въ контролната коммисия. Струвами се, г-да, че тукъ да диримъ кои сѣ побужденията, които ги каратъ да говорятъ, туй за насъ е много ясно. Споредъ мене, г-да, ако има нѣщо похвално за нашето правителство, правителство отъ насъ избрано, то е това именно, гдѣто дохожда и ни казва: когато давате пари, когато имате да строите желѣзница за толкова милиона лева, трѣбва да имате контролъ.... елате вие сами да държите контролъ на расходитѣ. И това ни го казва тогава, когато ние не сме го нито искали. Хвала и честь трѣба да отдадемъ ние на такова правителство, защото това показва, че то немисли да распилява хазната, както сѣ прави нѣкои.

А насъ дошло да ни каратъ да осѣждаме и укоряваме това правителство, защото въ желанието си да запази интереситѣ на страната, то иска, щото представителитѣ да контролиратъ сами! Това ми се види малко чудно и неможъ да разберѣ никакъ побужденията на опозицията къмъ такова едно осѣждане. А какъ искатъ тѣхна милость? Да оставимъ да ставатъ злоупотрѣбления, както е вѣрвяло презъ тѣхно врѣме? Мене ма нѣма тамъ г-да. На най-послѣ въпросътъ за коммисията можемъ да го рѣшаваме послѣ, да остане ли тоя членъ или не. Г-нъ Стоиловъ, когато говорѣ завчера и всички по него отъ опозицията, всички почти укоряваха системата, за постройката на линията, «хозяйственимъ образомъ», защото ставали страшни злоупотрѣбления, като ни посочиха нѣкои примѣри, както имъ идеше тѣмъ по уйгунъ. Но г-нъ Стоиловъ не се постара да каже кога сѣ ставали такива злоупотрѣбления. Дали въ друго врѣме, или въ врѣмето, когато г-нъ Стоиловъ е билъ въ управлението? Г-нъ Шивачевъ казваше, че контрактитѣ се одобрявали тогава и тогава, отъ това и това

Министерство, пакъ не се постара да каже, кое Министерство е именно онова, което е измѣнило отпослѣ контрактитѣ. Вие знаете, г-да, и има рапортъ печатанъ, отъ една коммисия съставена отъ правителството на Генерала Соболева, отъ който се вижда ясно какви измѣнения сѣ станали въ контрактитѣ; напимѣръ, тамъ, азъ като се интересувахъ, съглѣдахъ, че единъ метръ който е билъ предвиденъ въ контракта по 5 лева и 10 стотинки, е билъ направенъ на 7 лева и 10 ст. Кое Министерство е направило това? Защо г-нъ Шивачевъ не се постара да ни каже? Министерството, което е правило контрактитѣ, не е мислило, че утрѣ ще дойде друго Министерство, което, за своя лична полза, да вземе да увеличи съ по два лева контрактитѣ. (Гласове: Метра!) Да, метра. Вчера, когато г-нъ Шивачевъ говорѣ, предложи да остане въпросътъ за експлоатацията за по-послѣ да се рѣши, защото не му било още сега врѣмето. Мене ми се струва, г-да представители, че ако има нѣщо, което трѣбва да рѣшимъ изведнажъ съ тоя законопроектъ, то е именно въпросътъ за експлоатацията и да избираме контролна коммисия или не. Ние не можемъ и не трѣбва да замедляваме тия въпроси, защото не може никой отъ насъ да знае какво ще стане утрѣ. Какви чудеса не станаха у насъ въ продължение на три години, каквито въ други много по стари държави, на дали сѣ се случвали въ 30 год. вжтрѣ. Днесъ става едно, говори се едно, а утрѣ става съвѣтъ друго. Ние като знаемъ всичко това, вѣрвамъ че ще съумѣемъ да рѣшимъ което е полезно за страната. А това, което ни учатъ нѣкои г-да, ние го знаемъ и причинитѣ на тѣхнитѣ побуждения ни сѣ доста понятни.

Господата отъ опозицията, които говориха, натякваха нѣкакъ на Министерството, че не представило заедно сѣ законопроекта и всичкитѣ ония правила, за които се говори въ 10 чл. Когато г-нъ Сарафовъ излѣзе тукъ да говори, самъ каза, че нѣма понятие отъ технически работи, а пакъ иска непременно да му се представятъ, такива технически правила, които сѣ предметъ само на науката! Азъ моля г-на Сарафова да ми каже: когато той самъ заявява, че не разбира нищо даже отъ представенитѣ тука правила, то какво ще разбере отъ ония Германски и Френски закони по техническата частъ, които сѣ указани въ законопроекта? Разбирамъ да искашъ нѣщо, но да го разбирашъ. Вчера още г-нъ Президентъ Министръ каза, че техническитѣ работи сѣ общи и че тѣ неможѣтъ да се изработватъ въ закони. Да се иска това, би значило все едно, като да искаме да се представи тука Геометрия или Алгебра и ние да вземемъ да ги вотираме! Това би било просто абсуртъ. Техническитѣ закони, г-да представители, ние не можемъ да потвърждаваме, защото тѣ сѣ предметъ на науката. Какъ ще се строятъ мостове, какъ ще се правятъ ялове и пр. — това е работа на науката, за която има хора специално да я учатъ. И азъ не зная да ли съществува нейдѣ подобна практиката въ свѣтътъ, щото науката да се вотира презъ Събрание да ли е добра или не! То е просто смѣшно. Или г-нъ Шивачевъ и Сарафовъ желаятъ да разискватъ членъ по членъ върху тия технически условия? — Другия въпросъ който подигна г-нъ Шивачевъ, е: дали ще стигнатъ 17 милиона лева, като исказа съмѣние, че нѣма да стигнатъ и може да отидатъ и 50 милиона. Азъ не зная да ли г-нъ Шивачевъ е по свѣдушъ въ работата отъ ония вѣщи инджинери, които сѣ пресмѣтали и които разбиратъ това нѣщо? Ако той е успѣлъ да направи въ скоро врѣме смѣтка за расходитѣ, които трѣбва да станѣтъ по постройката на линията, то да ни я

представи, а не да дрънка само връли ни кишъли. Незадоволството на опозицията, г-да представители, иде съвсѣмъ отъ друга точка зрѣние и азъ ви увѣрявамъ, че тя никога нѣмаше да излѣзе съ такъвъ тонъ и да говори така противъ законопроекта, ако бѣше тя на властѣта. Единственната причина, която ги застава да говорятъ днесъ противъ тоя законъ е, че ги боли, че не сѣ тѣ на властѣ, и че днешното Нар. Събрание не ще даде възможностъ да ставатъ злотнотрѣбления. Ето въпроса, който ги тревожи. Ако не бѣше условieto, че Нар. Събрание ще има окоото си надъ всичко, опозицията нѣмаше да държи тоя яростенъ тонъ, а напротивъ щѣше да казва, че всичко ще трѣгне по медъ и масло. (Гласове: Вѣрно!) Незабравяйте, г-да представители, че за тия въпроси по желѣзницата, ставаха преврати. Защо? — вие знаете сега това и се същате . . . За мене, г-да представители, въпроса е доста ясенъ и не зная трѣба ли послѣ всичко това да продължаваме още, когато трети день стана разискваме по него, и когато по принципъ тоя въпросъ е рѣшенъ още въ миналата сесия? (Гласове: Не трѣба). За насъ е останало сега само да видимъ какъ е по изгодно и по износно да правимъ тая желѣзница: хозайственнимъ образомъ ли, или да я отдаваме на концессия? А за това нѣщо може да се горори обширно, когато законопроекта се предаде на една комисия и слѣдъ като се изучи добрѣ отъ нея и влѣзе пакъ въ Събранието да го одобряваме и разгледаме членъ по членъ, тогава ще видимъ какъ е по добрѣ да строимъ тая желѣзница, тогава ще видимъ и каква ще бѣде тая контролна комисия, която се предвижда въ закона и дали тя ще се състои отъ 3 души или отъ 30, или пакъ съвсѣмъ ще я отхвърлимъ. А да разискваме сега, че тоя законопроектъ билъ преждевременно, че това не трѣбало тѣй да стане, а инакъ, — това е излишно и просто губение на врѣме. Не можемъ ние вече да кажемъ, че не трѣба да правимъ желѣзница, когато конвенцията е приета веднажъ; ако кажемъ това, — то би значило да унижимъ отечеството си, да го компрометираме. Азъ не вѣрвамъ да има нѣкои представители, които би искали подобно нѣщо, освѣтъ ония отъ опозицията, които сѣ въ състояние днесъ да говорятъ яростно въ защита на Конституцията, а утрѣ за умразнитѣ пълномощия, защото тѣй имъ иде на смѣтка. По тая причина, като мисля, че всичкитѣ представители сѣ вече освѣтлени доста по тоя въпросъ мисля, че ще бѣде излишно да продължаваме и да си губимъ врѣмето, съ празни словозвержения. Опозицията сама не дойде да каже нѣщо ново и да ни освѣтли въ въпроса; ако дойдеше тя да ни обясни нѣщо, и като какво е нейното мнѣние, разбирамъ тогава да продължаваме и 10 дни още. Но вие бѣхте тука, г-да представители, и слушате три дена тоя въпросъ, тежду тѣмъ, не можемъ да си обяснимъ какво е мнѣнието на опозицията? Тя говори противъ законопроекта, а пакъ се бои да си искаже мнѣнието ясно. Разбира се, че за насъ не е тайна, че тѣ желаятъ да се отдаде постройката на концессия. Ако е това тѣхното мнѣние, което искаша Санидовъ, то да си го кажатъ ясно, ние не ще се побоямъ вѣрвамъ да имъ отговоримъ, че не сме съгласни съ подобно мнѣние и за това одобряваме законопроекта. Слѣдователно, когато нѣма какво да разискваме вече, когато въпроса за насъ е твърдѣ ясенъ, и каквото имаме да разискваме, и да притуряме или да изхвърляме, ще го направимъ, когато се внесе законопроекта въ една комисия да се изучи и захване да се разгледва членъ по членъ — то азъ ще се осмѣля, г-да представители, да се възпользу-

вамъ отъ чл. 14-й на правилника и да предложъ да се прекратятъ вече разискванията по тоя законопроектъ (Гласове: Съгласни) и да се съгласимъ, щото тоя законопроектъ да се предаде на една комисия. (Гласове: Съгласни).

Председателъ: Желаетъ ли Нар. Събрание да се прекратятъ дебатитѣ? (Гласове: Желаетъ). Който не желаетъ да се прекратятъ дебатитѣ, да си дигне ржката. (Само 3 дигатъ). Значи дебатитѣ се прекратяватъ. Приема ли Нар. Събрание да се пресгжни къмъ избиранieto на комисия? (Гласове: Да се вотира законо-проекта по принципъ). Да. Приема ли Нар. Събрание законо-проекта за желѣзницата да се прати на комисия? (Гласове: Приема). Който не приема да си дигне ржката. (Само двама дигагъ). Трѣбва да се рѣши отъ колко души да се състои комисията.

Узуновъ: Г-да представители, слѣдъ рѣшението да се прати законо-проекта на една комисия, мисля, че тая комисия трѣбва да бѣде отъ повече души, да влѣзатъ въ тая комисия повече хора, понеже отъ повече умове излиза все нѣщо по-добро. За това, предлагамъ комисията да се състои отъ 45 души. (Гласове: Съгласни).

Никола Мановъ: Г-да представители! Г-нъ Узуновъ предлага комисията, която ще се натовари съ разгледванието и изучванието на законо-проекта за желѣзницата, да бѣде отъ 45 души. Азъ поддържамъ г-на Узунова и съмъ съгласенъ комисията да бѣде отъ толкова души, като мисля, че този въпросъ е отъ най-важнитѣ въ настоящата сесия. Може би да излѣзе нѣкой да каже, че сѣ много. Менъ ми се чини, че всички ще се съгласятъ, че 45 души не сѣ много. Такъвъ важенъ въпросъ, какъвъ то е законо-проекта за желѣзницата и за постройката, вие сами видите само генералнитѣ дебати продължаваха 3 дена. Това е доста да Ви убѣди въ голѣмата важностъ на тоя въпросъ. За това, като е толкова казано за този законо-проектъ, колкого повече души ще има въ комисията, толкова по-добрѣ, толкова повече души ще могатъ да се освѣтлятъ по отъ близо за всякия въпросъ; защото, като се освѣтлятъ 45 души, които сѣ $\frac{1}{4}$ часть отъ нар. представителство, още по-лѣсно ще може да се разгледа законо-проекта при второто му четение. За това, азъ мисля, че трѣбва да изберемъ именно комисия отъ повече души, и 45 души сѣ достатъчно и, вѣрвамъ, всички ще се съгласите. (Гласове: Съгласни). За това, предлагамъ да се прекратятъ дебатитѣ по този въпросъ.

П. Николовъ: Само едно ще предложъ, и отъ опозицията да се зематъ въ комисията.

Председателъ: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по този въпросъ. (Гласове: Не). Г-нъ Узуновъ предлага комисията да се състои отъ 45 души. Който не приема това предложение, да си дигне ржката. (Никой не дига).

Ил. Вълчевъ: Слѣдъ приеманието на предложението, г-да представители, за да бѣде комисията отъ 45 души, струва ми се, ако приемемъ да се избере тази комисия по тайно гласоподавание, ще ни отнѣме много врѣме; за това, азъ предлагамъ членоветѣ, които ще влѣзатъ въ тази комисия, по-сполучно е да се предлагатъ отъ бюрото и ние да одобряваме. Въ сжщото врѣме, като земемъ предъ видъ важността на законо-проекта и до колко е отъ капитална важностъ въпроса, на мнѣние съмъ, че и нашето бюро, трѣбва да влѣзе въ комисията, безъ да го избираме, т. е. бюрото, председателя и подпредседателя, да състави 3 члена отъ

нашата комисия, та да изберемъ само 42 члена. Съ това още въ комисията ще влѣзе много добра сила. (Гласове: Съгласни).

Нановъ: Въпроса е твърдѣ важенъ, което не еднажъ се каза; за това, ако се избере комисията, както предлага г-нъ Вълчевъ, тогава и азъ бихъ се съгласилъ. Но едно друго има да предложа, че именно, въ тая комисия да влиза по единъ представителъ на всеко окръжие и околия. (Гласове: Не може). Това азъ предлагамъ.

Д. Петковъ: Азъ не съмъ противъ «да бѣде и бюрото въ комисията», но не зная, когато ще се разискваме членъ по членъ законопроекта, кой ще предсѣдателствува? Тогава може би и бюрото да иска да разисква.

Ил. Вълчевъ: Не зная, г-нъ Петковъ, защо не намира възможно да влѣзе бюрото въ комисията. Той каза, че послѣ нѣмало кой да предсѣдателствува, когато се разисква законо-проекта членъ по членъ. Азъ не зная какво може да пречи на предсѣдателя и подпредсѣдателитѣ да зематъ участие въ разискванията, да ли защото щѣли да бѣдхтъ въ комисията? Избиранieto имъ въ комисията никакъ не пречи да предсѣдателствуватъ. Колкото за въпроса: да се избератъ членове въ комисията отъ всеко окръжие и околия, струва ми се, че не ще да е удобно, г-да представители. Извѣстно Ви е, отъ една страна, че не е добро да бъркаме околийтѣ по този начинъ за всеки въпросъ.

Нар. представителство представлява цѣлъ народъ. Единъ представителъ не представлява частно, една околия, а представлява цѣлъ народъ; слѣдователно, менъ ми се види не умѣстно това, което прѣдлага г-нъ Нановъ. Просто да приемемъ да се избератъ членове изобщо, които ще могатъ по-добрѣ да обмислятъ въпроса и ще улѣнятъ работата. Това е и нашата цѣлъ съ избиранieto на комисия.

Мановъ: Искамъ да възразя на г-на Нанова, който казва да бѣдатъ избирани по околии комисаритѣ за комисията по проекта за желѣзницата. Това искание на г-на Нанова нѣма основание. Както каза г-нъ Вълчевъ, всеки депутатъ е представителъ на цѣлия народъ, освѣнъ това тукъ желѣзницата нѣма да мине презъ всичкитѣ околии, та непременно да има депутатъ отъ всека околия въ комисията. Най-напредъ ще разискваме ние 45 души, които ще влѣземъ въ комисията, послѣ цѣлото Събрание ще разисква, а желѣзницата едвали ще захване една околия. Да се земе този принципъ, че непременно трѣбва да има отъ всека околия членъ въ комисията, нѣма основание. За това Ви моля да се не зема за основание това, когато се избиратъ членове. Предлагамъ по този въпросъ да се не говори вече, а да се вотира.

Предсѣдатель: Има предложение за прекратяване въпроса. Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по този въпросъ? (Не желае). Който желае, да си дигне ржката. (Меншенство).

Предсѣдатель: С. Стамболовъ.

Секретари: {
И. Лукановъ.
А. Ташикмановъ.
Д. Мишевъ.
Н. Живковъ.
Т. Кърджиевъ.

Най-напредъ е предложението на г-на Илия Вълчева, щото освѣнъ бюрото, да се избератъ добавочни още 42 души. Който отъ г-да представителитѣ не е съгласенъ съ това предложение, да си дигне ржката. (Никой не дига).

Сега предлѣжи въпроса, кой да предлага членове за въ тази комисия.

Вълчевъ: Това бѣ моето предложение и се рѣши въпроса.

Предсѣдатель: Съгласно ли е Нар. Събрание бюрото да предлага членове. (Съгласно). Който не е съгласенъ, да си дигне ржката. (Никой не дига).

Давамъ 10 минути отиди.

(Послѣ отпускъ).

Предсѣдатель: (Звъни). Засѣданието се продължава. Предлѣжи да се избератъ членове за комисията. Бюрото предлага слѣдующитѣ лица: Хараламби Ангеловъ. (Приема се). Кръстю Мирски. (Приема се). Атанасъ Узунъ. (Приема се). Д-ръ Вачевъ. (Приема се). Ангелъ Ташикмановъ. (Приема се). Никола Мановъ. (Приема се). Димитръ Мишевъ. (Приема се). Димитръ Петковъ. (Приема се). Ангелъ Златевъ. (Приема се). Ив. Стояновъ. (Приема се). Петко Вълнаревъ. (Приема се). Никифоровъ. (Приема се). Грънчаровъ. (Приема се). Лукановъ. (Приема се). Дюкмеджиевъ. (Приема се). Георги Живковъ. (Приема се). Камень Симеоновъ. (Приема се). Георги Цанковъ. (Приема се). Порданъ Ивановъ. (Приема се). Тодоръ Иванчовъ. (Приема се). Петръ Николовъ Ташкесенски. (Приема се). Цанко Ниновъ. (Приема се). Колю Станевъ. (Приема се). Каракашевъ. (Приема се). Македонски. (Приема се). Свѣщеникъ Петръ Драгановъ. (Приема се). Марко Велевъ. (Приема се). Ефтимъ Друмевъ. (Приема се). Стоянъ Стояновъ. (Приема се). Калчо Пасковъ. (Приема се). Славковъ. (Приема се). Петръ Другански. (Приема се). Георги Бояджиевъ. (Приема се). Конкилевъ. (Приема се). Есадовъ. (Приема се). Муамеджи Еминъ. (Приема се). Дойчиновъ. (Приема се). Димитръ Икономовъ. (Приема се). Илия Вълчевъ. (Приема се). Н. Живковъ. (Приема се). Градинаровъ. (Приема се). Драганъ Цанковъ. (Приема се). Стамболовъ. (Приема се). Панновъ. (Приема се). Сузларовъ. (Приема се).

Ще се пристѣпи къмъ докладване на комисията за прошение. Г-нъ докладчикъ има думата.

Петковъ: Менъ ми се струва, г-да представители да остане за вторникъ, защото прошенията сѣ твърдѣ мало важни. (Едни гласове съгласни. Други да продължаваме).

Предсѣдатель: Предлага се да се отложи докладването на прошенията за вторникъ. Който не е съгласенъ съ това, да си дигне ржката. (Меншенство дига).

На дневний редъ за понедѣлникъ остава продължение отъ днешния дневенъ редъ. — Засѣданието се затвара.

(Затворено въ 4 часа и 10 минути)

Подпредсѣдатели: {
Н. Сукнаровъ.
Тр. Пановъ.

Секретари: {
Ф. Симиловъ.
И. Славейковъ.
Д-ръ Д. Вачовъ.
З. Градинаровъ.
И. Касабовъ.